

Коржсинський Роман Вадимович,
здобувач вищої освіти
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник:
доцент кафедри кримінального права
та процесу Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
Хмелевська Наталя Володимирівна

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЮВЕНАЛЬНОГО ПРОКУРОРА В СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Сучасний розвиток кримінального судочинства в Україні характеризується посиленою увагою до захисту прав і законних інтересів неповнолітніх. Особливу роль у цьому процесі відіграє ювенальний прокурор, який забезпечує дотримання принципу найкращих інтересів дитини під час судового розгляду. Актуальність теми зумовлена необхідністю вдосконалення правових та організаційних засад участі прокурора у справах щодо неповнолітніх. Специфіка діяльності ювенального прокурора визначається віковими, психологічними та соціальними особливостями неповнолітніх осіб. Метою дослідження є аналіз особливостей участі ювенального прокурора у судовому розгляді та визначення його процесуальних функцій. Дослідження цієї теми має важливе значення для підвищення ефективності захисту прав неповнолітніх у кримінальному процесі.

П. І. Пархоменко стверджує, що роль прокурора в системі правосуддя, дружнього до дитини, не повинна обмежуватися виключно кримінальною юстицією, а має охоплювати ширшу сферу захисту прав дитини. Автор підтримує підхід, згідно з яким діяльність прокурора є комплексною та спрямованою на забезпечення правопорядку й недопущення порушень прав дітей. Водночас акцентовано, що у кримінальному провадженні прокурор відіграє важливу роль у реалізації принципу найкращих інтересів дитини, який передбачає пріоритет реабілітації та виховного впливу над каральними заходами. Також зазначено, що міжнародні стандарти та національна практика орієнтують прокурора на застосування дружніх до дитини підходів не лише щодо неповнолітніх правопорушників, а й потерпілих і свідків.

Тому діяльність ювенального прокурора набуває комплексного характеру та спрямовується на всебічний захист прав дитини в процесі судового розгляду, що логічно продовжує дослідження особливостей його участі у справах щодо неповнолітніх [1, с. 35].

В. В. Дараган та О. О. Юхно зауважують, що процесуальні повноваження ювенального прокурора щодо реагування охоплюють як досудову стадію, так і судовий розгляд, що набуває особливого значення у справах за участю неповнолітніх. У разі, якщо дитина не може самостійно захистити свої права, а законні представники не забезпечують належного захисту, ювенальний прокурор уповноважений здійснювати представництво її інтересів у суді. Причому він зобов'язаний оперативно реагувати на будь-які порушення прав неповнолітніх, зокрема у разі неналежних умов утримання, обмеження права на захисника чи застосування незаконного впливу, використовуючи як процесуальні, так і організаційні механізми впливу. Автори зосереджують увагу на тому, що ефективність діяльності ювенального прокурора переважно залежить не лише від обсягу наданих йому повноважень, а й від рівня професійної ініціативи, а також взаємодії з іншими суб'єктами захисту прав дитини. В умовах воєнного стану така діяльність ускладнюється обмеженими ресурсами, зростанням кількості випадків порушення прав дітей та підвищеними ризиками їх віктимізації. Це, своєю чергою, актуалізує необхідність посиленого прокурорського контролю за дотриманням процесуальних гарантій, особливо під час судового розгляду [2, с. 556–557].

У цьому контексті, як зазначають В. В. Дараган та О. О. Юхно, особливого значення набуває дотримання ювенальним прокурором вимог ст. 351–354 КПК України під час допиту неповнолітніх у судовому розгляді. Зокрема, порядок допиту визначається з урахуванням процесуального статусу дитини (свідка, потерпілого чи обвинуваченого) та передбачає обов'язкове забезпечення її процесуальних гарантій. Ювенальний прокурор повинен контролювати, щоб допит неповнолітнього здійснювався у присутності законного представника, педагога або психолога, а також щоб форма й зміст запитань відповідали віковим і психологічним особливостям дитини. Важливим аспектом є недопущення повторних допитів без необхідності, уникнення навідних або травмуючих запитань, а також забезпечення безпечної та сприятливої атмосфери під час судового розгляду. Крім того, прокурор зобов'язаний реагувати на будь-які

порушення встановленого порядку допиту та вживати заходів для захисту прав неповнолітнього, що свідчить про його активну роль у реалізації принципів правосуддя, дружнього до дитини [3].

Окремої уваги й аналізу потребують Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей 2010 року, які визначають місце, роль, а також права, потреби й думку дитини під час судових розглядів і альтернативних процедур. У цих принципах особливий акцент зроблено на необхідності запровадження спеціальних підходів до дітей, які перебувають у конфлікті із законом. Зокрема, у п. 54, 55, 61 наголошується на обов'язковості врахування рівня зрілості, віку, індивідуальних особливостей та потреб дитини під час кожного процесуального розгляду. Також передбачено, що до початку судового розгляду дитина повинна бути ознайомлена з приміщенням суду, його атмосферою, а також із ролями учасників процесу, що сприяє зниженню рівня стресу. Важливим є і те, що судові засідання мають бути адаптовані до тривалості концентрації уваги дитини, передбачати перерви та не бути надмірно тривалими. Невиконання цих вимог може призвести до порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що підтверджується практикою Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Т. та V. проти Об'єднаного Королівства», де було встановлено, що надмірний формалізм судового процесу та неврахування віку дітей створюють атмосферу страху і психологічного дискомфорту, що порушує право на справедливий суд. У контексті національного законодавства варто зазначити, що Кримінальний процесуальний кодекс України містить окрему главу 38, яка передбачає особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх і поширюється не лише на підозрюваних чи обвинувачених, а й на неповнолітніх свідків та потерпілих. Водночас Кодекс України про адміністративні правопорушення, попри численні зміни, не містить належної деталізації процедур за участю дітей, обмежуючись лише положенням про представництво їх інтересів законними представниками. У зв'язку з цим особливого значення набуває роль ювенального прокурора, який повинен контролювати дотримання зазначених міжнародних стандартів у національній практиці, забезпечувати створення безпечних і комфортних умов для участі дитини у судовому процесі, а також своєчасно

реагувати на порушення її прав, забезпечуючи реалізацію принципу правосуддя, дружнього до дитини [4, с. 360–361].

Отже, участь ювенального прокурора у судовому розгляді справ щодо неповнолітніх має комплексний і багатоаспектний характер, що зумовлено необхідністю забезпечення найкращих інтересів дитини. Його діяльність виходить за межі формального підтримання обвинувачення та спрямована на реальний захист прав неповнолітніх як учасників кримінального провадження. Важливим є дотримання процесуальних гарантій, зокрема під час допиту, а також контроль за створенням безпечних і сприятливих умов для участі дитини у суді. Значну роль відіграє орієнтація на міжнародні стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх імплементація у національну практику. Водночас існує потреба у вдосконаленні законодавства та практичних механізмів захисту прав неповнолітніх, особливо в умовах сучасних викликів. Тому ефективна діяльність ювенального прокурора є ключовим елементом забезпечення справедливого та гуманного правосуддя щодо дітей.

Список використаних джерел

1. Пархоменко П. І. Прокурор в системі правосуддя дружнього до дитини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. «Юриспруденція»*. 2024. № 68. С. 34–38.

2. Дараган В. В., Юхно О. О. Стан наукової розробленості проблем здійснення прокурорського нагляду та судового контролю у кримінальних провадженнях у справах щодо неповнолітніх. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 555–558.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квіт. 2012 р. № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Шорнікова С. О. Правосуддя, дружнє до дитини: шляхи вдосконалення підтримки вразливих осіб у судовій системі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право»*. 2024. Вип. 85, ч. 4. С. 356–363.